

Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten

Fastsatt av Kirkemøtet xxxxx i medhold av kongelig resolusjon 13. oktober 2006 med hjemmel i Kongeriket Norges Grundlov 17. mai 1814 § 16.

- A Innledning
- B Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste
- C Bestemmelser for fastsetting av Lokal grunnordning
- D Avgjørelsesmyndighet

A Innledning

1. Alminnelige bestemmelser og Ordning for hovedgudstjenesten er *det overordnede regelverket* for Den norske kirkes hovedgudstjeneste.

Med *hovedgudstjeneste* menes gudstjenester på søn- og helligdager som biskopen har forordnet som hovedgudstjeneste i det enkelte sokn, jf. Tjenesteordning for biskoper (TOB) § 3.

Regelverket gjelder bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste (jf. B) og for fastsetting av menighetens lokale grunnordning for hovedgudstjenester (jf. C) og for avgjørelsesmyndigheten for disse (jf. D).

Regelverket er juridisk bindende for personer og organer som har ansvar for menighetens gudstjenesteliv, og kan bare fravikes dersom ordningen selv og de enkelte ledd åpner for det.

Regelverket er utformet som

- Alminnelige bestemmelser.
- Liturgiteksten i Ordning for hovedgudstjenesten.
- Rubrikker i Ordning for hovedgudstjenesten.

Regelverket skal sikre en felles ordning for feiring av hovedgudstjenesten i Den norske kirke, og gjelder fra den tid Kirkemøtet har fastsatt.

2. *Alminnelige bestemmelser* for hovedgudstjenesten gjelder også dåp. Bestemmelser til dåp finnes i fullstendig form i innledningsdelen til Ordning for dåp.

3. Alminnelige bestemmelser erstatter

- I Felles veiledning (Generalrubrikker)
- II Hovedgudstjenester på søn- og helligdager.

På sikt vil den også fullt ut erstatte

- III Andre gudstjenester bestemt av kirkeåret og
- IV Andre gudstjenester uavhengige av kirkeåret,

alt angitt i Gudstjenestebok for Den norske kirke (Verbum 1996).

Kirkemøtet kan fastsette nærmere bestemmelser om pkt III og IV.

Alminnelige bestemmelser erstatter også alt tidligere angitt regelverk i Forsøkssaker fastsatt av Kirkerådet fra 1995 - 2010, med de generalrubrikker, alminnelige bestemmelser og rubrikker som inngår i disse.

Dette omhandler forsøkssaker vedtatt i KR 23/95 om

- dåpslys
- alternative menighetssvar og forbønner i ordningen Familiegudstjeneste,
- alternative forbønner i ordningen Høymesse
- forsakelsen i gudstjenesten
- særskilt om nattverd
- valg av salmer utenom Norsk salmebok

Videre gjelder det

- sak KR 57/96 (KR 63/96) tillegg til Norsk salmebok (Salmer 1997)
- sak KR 16/02 plassering av dåp
- sak KR 17/02 konfirmasjonstidens bønner
- sak KM 10/04 / KR 21/05 regional godkjenning av liturgiske forsøk (midlertidig delegasjon til biskopene)
- sak KR 66/05 Prøving av NT-05 i gudstjenesten og
- sak KR 24/06 Forbønn for Sametinget.

4. Definisjoner

Med *liturg* menes ordinert prest, eller annen person som har fått biskopens fullmakt til å forrette hovedgudstjenester.

Med *medliturg* menes alle personer som i tillegg til liturg utfører liturgiske oppgaver i gudstjenesten.

Med *kirkemusiker* menes menighetens kantor eller organist. Ved enkeltgudstjenester (jf del B) gjelder dette tjenestegjørende kirkemusiker og ved fastsettelse av lokal grunnordning (jf del C) den fast ansatte kirkemusiker.

Med *Lokal grunnordning* menes de bestemmelser om utforming av hovedgudstjenester som menighetsrådet fatter vedtak om innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjenesten og de bestemmelser som gjelder for denne (jf C).

5. Alminnelige bestemmelser gjelder også for andre gudstjenester som menigheten feirer i tillegg til hovedgudstjenestene, i den grad de omhandler de samme forhold.

B Bestemmelser for den enkelte hovedgudstjeneste

1. Liturgen har ansvaret for å lede forberedelsen og gjennomføringen av hovedgudstjenesten i samsvar med

- Ordning for hovedgudstjenesten,
- Lokal grunnordning og
- ordinasjonsløftet, beskrevet i ordning for Vigsling til prestedtjeneste.

Liturgen har rett til å treffe beslutning i alle forhold der beslutningsmyndigheten ikke er lagt til andre enn liturgen (jf Tjenesteordning for menighetsprester § 7).

2. Tjenestegjørende kirkemusiker har et særlig ansvar for sangen og musikken i gudstjenesten.

3. Menighetsrådets avgjørelsesmyndighet for hovedgudstjenesten gjelder vedtak i rammen av Lokal grunnordning. I samsvar med denne og gjeldende regelverk skal menighetens medlemmer, også barn og unge, aktivt involveres i hovedgudstjenestens utforming og gjennomføring.

4. Alle prester bærer alba og stola ved liturgiske handlinger i hovedgudstjenesten. For annen bruk av liturgiske klær, se Retningslinjer for liturgisk drakt.

Liturgen skal før gudstjenesten forvise seg om at alt er lagt til rette for at dåp, forkynnelse, forbønn og nattverdfeiring kan skje på en forsvarlig måte i den enkelte hovedgudstjeneste. Se Veiledning s. 000.

Klokkeren eller den som utfører klokkefunksjonen, påser at alterbord og tilhørende utstyr er rent og helt, at de nødvendige bøker er lagt på sin rette plass og at de riktige salmenummer er hengt opp. Klokkeren kan ha et koordinerende ansvar for andre medliturger.

5. I menighetens hovedgudstjenester benyttes salmer fra godkjent hovedsalmebok, tilleggssalmebok eller Kirkerådets salmedatabase. Inntil to salmer kan velges fra *andre egnede kilder*. For godkjenning, se pkt D.

6. Menigheten står under:

- første salme
- lesningen av evangelieteksten, medregnet hallelujavers
- trosbekjennelsen
- påminnelsen om de døde
- nattverdliturgien fra prefasjonsdialogen og frem til utdelingen begynner
- siste salme
- velsignelsen

7. Plassering i gudstjenesten

Det må tas hensyn til kirkens utforming når en skal vurdere plasseringen av medvirkende under gudstjenesten. Liturgen bør sitte godt synlig i koret eller i nærheten av alteret. Liturgen oppholder seg her når han/hun ikke har bestemte oppgaver.

Når medliturg leser bibeltekster og bønner, skjer dette normalt fra lesepult.

Preken holdes normalt fra prekestolen. I særskilte tilfeller fra lesepult eller annet sted i koret.

8. Fotografering, bilde- og lydopptak til bruk i offentlig sammenheng kan bare skje dersom liturg, og eventuelt kirkemusiker, på forhånd har gitt samtykke til dette.

9. Hovedgudstjenesten har følgende grunnstruktur og hoveddeler: **I. Samling, II. Ordet, III. Forbønn, IV. Nattverd og V. Sendelse.**

Regler vedrørende gudstjenestens hoveddeler er dels utformet som rubrikker tilhørende de enkelte ledd i Ordning for hovedgudstjenesten, dels i det følgende:

I. Samling

Syndsbekjennelsen kan legges enten i samlingsdelen eller i forbønnsdelen.

II. Ordet

Tekstlesningen skal hentes fra godkjent tekstbok for Den norske kirke. Evangelieteksten kan ikke falle bort.

Prekenen holdes over evangelieteksten eller annen prekentekest som er fastsatt av Kirkerådet. I særskilte tilfeller kan liturgen velge en fritt valgt bibeltekst som prekentekest. I prekendelen kan det i samråd med liturg legges inn aktualiserende, dramatiserende eller aktiviserende innslag som er nøye samordnet med innholdet i prekenen.

III. Forbønn

Gudstjenestens forbønn skal være lokalt forankret, og fortrinnsvis ledes av en medliturg. Lokalt utformede bønner skal utformes skriftlig og godkjennes av liturg.

IV. Nattverd

Liturgen leder nattverdfeiringen. Liturg som er ordinert prest bærer messehagel.

Brød og vin kan før gudstjenesten settes på alter, på eget sidebord eller bæres inn ved gudstjenestens begynnelse og plasseres enten på alteret eller sidebordet. Liturgen har ansvar for at det er tilstrekkelig og egnet brød og vin til bruk ved nattverden.

Nattverdrødet kan være syret eller usyret brød. Brødet kan gis som oblat, eller det kan brytes fra et felles brød. Det må alltid være mulig å motta glutenfritt nattverdrødet.

Hvilken som helst type ren, vanlig druevin - hvit eller rød - kan brukes til nattverden. Det kan også brukes avalkoholisert vin av hvilken som helst type. Menighetsrådet avgjør hvilken type vin som skal benyttes. Vin som ikke er avalkoholisert, kan blandes med opp til 50 % vann, der vedkommende menighetsråd treffer bestemmelse om dette.

Utdeling kan skje enten ved knefall ved alterringen (felles eller kontinuerlig) eller stående i andre deler av kirkerommet. Intinksjon (dypping) kan benyttes ved særskilte anledninger, fortrinnsvis ved store alterganger.

Liturgen kan assisteres av medliturg(er) som er med under forberedelsen av måltidet og utdelingen.

Liturgen avgjør hvilken nattverdbønn som skal benyttes og leder denne. Liturgen fremsier alltid den innledende dialogen (Hilsen/sursum corda), innstiftelsesordene og hilser menigheten under fredshilsen. Medliturg kan framsi deler av nattverdbønnen. Ved utdelingen deler liturgen ut brødet.

Brød og vin som blir til overs etter utdelingen skal behandles på verdig vis.

Dåp er en forutsetning for adgang til nattverden.

Barn som er døpt og har fått veiledning om nattverden, kan delta ved nattverden sammen med sine foreldre, faddere eller andre som har medansvar for barnets kristne oppdragelse. I forståelse med foreldrene kan dette også omfatte ledere i kristent barnearbeid. Barn som er med til nattverdbordet og ikke skal motta nattverden, velsignes av forrettende prest med håndspåleggelse eller korstegning og velsignelsesord (jf Ordning for hovedgudstjenesten, ledd 19).

Personer kan nektes regelmessig adgang til nattverden av menighetens prest, dersom det finnes åpenbare grunner for dette. Dersom personen er medlem av Den norske kirke, skal saken på forhånd forelegges biskopen.

V. Sendelse

Normalt benyttes den aronittiske velsignelsen på menighetens hovedgudstjenester, og alltid når den feires som høymesse.

Det kan brukes postludium eller salme til avslutning (utgang).

10. Prosesjoner

INNGANGS- OG UTGANGSPROSESJON

Søndagen er Kristi oppstandelses dag, og for å markere feiringen av oppstandelsen kan en bruke prosesjon som innledning til hovedgudstjenesten. Prosesjon er et liturgisk uttrykk for Guds folks vandring inn i (samling) og vanligvis også ut av kirkehuset (sendelse) på vei mot det evige mål i Guds rike. For å markere at Guds folks vandring er en vandring fremover både når man går inn og ut av kirken, er rekkefølgen den samme både i inngangs- og utgangsprosesjon.

Deltakerne i prosesjonen representerer hele menigheten. Det er naturlig at eventuelle dåpskandidater med følge deltar i inngangsprosesjonen, samt gudstjenestens medliturger. Hvis en bruker prosesjonskors, skal dette alltid bæres fremst i prosesjonen. Dette gjelder også eventuelle prosesjonslys, som bæres ved siden av hverandre litt bak prosesjonskorset. I inngangsprosesjonen kan man også bære inn brød og vin, dåpsvannet, tekstboken eller Bibelen og eventuelle gjenstander som symbol for gudstjenestens tema. Liturgen går bakerst.

Dersom ikke gudstjenestens medarbeidere allerede har hatt en samling med bønn for gudstjenesten, er det naturlig at liturgen ber en kort bønn før prosesjonen starter.

Inngangsprosesjonen skjer under gudstjenestens preludium/forspill eller inngangssalme. Utgangsprosesjonen skjer under gudstjenestens postludium eller utgangssalme. Hele menigheten følger prosesjonen ut av kirken.

EVANGELIEPROSESJON

Evangelieprosesjon kan benyttes ved lesningen av evangeliet; Det er en måte å gi et liturgisk uttrykk for at Kristus kom til jorden og ”tok bolig iblant oss” (Joh 1,14).

Evangelieprosesjon skjer på følgende måte:

Menigheten synger Halleluja eller salmevers mens Tekstboken bæres fra lesepulten og ned i menighetens midte hvor evangeliet leses vendt mot menigheten. To lysbærere kan gå på hver

sin side av den som bærer boken, og slik ledsage Ordet både når boken bæres ned, når evangeliet leses og når boken bæres tilbake til lesepult eller prekestol. Også når boken bæres tilbake, synger menigheten Halleluja eller salmevers. Prosesjonskors kan benyttes under evangelieprosesjonen. Dette bæres i så fall fremst i prosesjonen.

FESTPROSESJON

Som festtog er prosesjon naturlig ved de kirkelige høytider og på spesielle festdager i menighetens liv, og likedan ved konfirmasjon og vigslingshandlinger.

Før prosesjonen setter seg i bevegelse, ber biskopen, presten eller en annen av deltakerne en kort bønn. Festprosesjon kan ledsages av ringing med alle klokker eller kiming.

Rekkefølgen i en større prosesjon ordnes gjerne etter alder og kirkelig stilling, slik at f. eks. barn og ungdom går først og liturgen sist.

11. Bruk av lys

Brennende alterlys (og påskelys) symboliserer Kristi nærvær i menigheten. Det brukes bare hvite, levende lys. Etter gammel tradisjon i Den norske kirke skal alteret ha to lysestaker, hver med ett lys. Når det er flere lysestaker og noen av disse ikke brukes under gudstjenesten, fjernes de fra alteret. Der kirkens interiør gjør det naturlig, kan lave lys settes på den ene kortsiden av alteret, eller lysene kan stå f. eks. i staker på gulvet.

Når andre lys i kirken tennes, f. eks. etter lesning av spesielle tekstavsnitt og i tilknytning til dåpen (dåpslys), bør ilden til lystenningen komme fra alterlysene (eller påskelyset). Påskelyset brukes først og fremst ved påskennattgudstjenesten. Det kan stå tent i alterområdet ved alle gudstjenester i påsketiden, til og med Kristi himmelfartsdag. Ellers i året kan det stå ved døpefonten og brenne under dåpshandlingen.

12. Bruk av kirkens klokker videreføres (Teksten i Gudstjenestebok for Dnk bind 2 side 261 inntas her).

C Bestemmelser for fastsetting av Lokal grunnordning.

1. Menighetsrådet og menighetsmøtet gis i forhold til tidligere bestemmelser en utvidet avgjørelsesmyndighet for det lokale gudstjenestelivet ved fastsetting av *Lokal grunnordning*. Menighetsrådets vedtak om dette nedfelles i en samlet vedtaksprotokoll.

Lokal grunnordning fastsettes for en bestemt periode, fortrinnsvis 2- 4 år.

Menighetsrådet kan oppnevne et gudstjenesteutvalg som forbereder og utarbeider vedtaksforslag.

Dersom det opprettes et gudstjenesteutvalg, har soknepresten sete i utvalget som leder av menighetens gudstjenesteliv, som fagperson i teologi og liturgikk, og ut fra sitt ordinasjonsløfte (jf Ordning for Vigsling til prestedtjeneste og Tjenesteordning for menighetsprester (§ 10 andre ledd).

Kirkemusiker har sete i gudstjenesteutvalget ut fra sitt ansvar for å lede menighetens kirkemusikalske arbeid og som fagperson i liturgikk og kirkemusikk. (Vedrørende kantor, se ordning for vigsling til kantor pkt 9) og tjenesteordning for kantor (§ 2)).

Før Lokal grunnordning endelig fastsettes, skal menighetens øvrige prester, kateket, diakon og andre ansatte gis anledning til å uttale seg om forslaget. Deretter skal forslaget legges fram for *menighetsmøtet*.

Menighetsrådets vedtak sendes biskopen til godkjenning. Uttalelser fra menighetsmøtet, fra et eventuelt mindretall i menighetsrådet og eventuelt fra soknepresten kan følge saken.

Den vedtatte og godkjente lokale grunnordningen skal gjøres tilgjengelig for menigheten, og er å forstå som en bindende ordning. Menighetens hovedgudstjenester skal planlegges og utføres i samsvar med denne.

2. I Lokal grunnordning gjøres vedtak om høymessen og om andre typer hovedgudstjenester. Med andre typer hovedgudstjenester menes hovedgudstjenester som menigheten regelmessig feirer og som kan gjenkjennes med en bestemt profil eller lokalt særpreg, som for eksempel kan benevnes som familiegudstjeneste, familiemesse, prekengudstjeneste, ung messe og lignende (jf innledning til ordning for hovedgudstjenesten).

Menighetsrådet fastsetter typer hovedgudstjenester innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjenesten med rubrikker. Det kan også brukes liturgisk materiale fra tidligere ordninger som er godkjent til bruk for Den norske kirke, så som ordning for Forenklet høymesse, Prekengudstjeneste m.v., der Ordningen for hovedgudstjeneste åpner opp for det.

Følgende elementer skal være med i alle hovedgudstjenester:

- Salmer
- Inngangsort
- Syndsbekjennelse
- Tekstlesning (Evangelium)
- Preken
- Trosbekjennelse
- Bønn
- Fadervår
- Velsignelsen

Normalt skal det feires nattverd i hovedgudstjenesten.

3. Ved fastsettelsen av de forskjellige typer hovedgudstjeneste tydeliggjøres *hva som er fast og hva som er variabelt*. Disse vedtakene danner rammene for feiringen av hovedgudstjenesten. Menighetsrådet kan vedta å avstå fra å gjøre enkeltvedtak og overlate å treffe disse avgjørelsene til menighetens fast ansatte sokneprest og kirkemusiker, hver på sitt felt.

Menighetsrådet har myndighet til å fatte beslutninger om følgende spørsmål:

- utforming av gudstjenestens forberedelsesdel (jf Ordning for høymessen ledd 1)
- hvilke samlingsbønner som skal brukes til hvilke typer gudstjenester

- plassering av, og valg av syndsbekjennelse(r) til hvilken type hovedgudstjeneste
- valg av varianter og bruk av Kyrie og Gloria
- bestemme om det skal brukes Dagens bønn og eventuelt når
- antall tekstlesninger i de forskjellige typer hovedgudstjenester
- bruk av den apostoliske og/eller den nikenske trosbekjennelsen ved høytider og andre gudstjenester.
- valg av forbønner og bønnesvar
- om ordningen med å minnes de døde i etterkant av forbønnen skal brukes
- innsamlingsform(er) av takkofferet
- valg av offerformål
- frembæring av nattverd-gavene
- valg av type druevin, hvit eller rød, avalkoholisert eller med alkohol (jf B9 nattverd, fjerde ledd)
- bruk av syret eller usyret brød/ oblat
- utdelingssted ved nattverden, (ved alterringen eller annet sted i kirkerommet)
- utdelingsform ved nattverd, (jf B9 nattverd, fjerde ledd)
- tekstform i Fadervår
- bruk av Fredshilsenens andre del

Liturgisk musikk

- valg av liturgisk musikk til leddene:
Kyrie, Gloria, Halleluja, Credo, bønnesvar, Hilsen (Sursum corda), Hellig (Sanctus), Fadervår, Du Guds Lam (Agnus Dei), Velsignelsen.
- bruk av ulike litanier
- trosbekjennelsen (om den skal leses og/eller synges)
- Fadervår (om den skal leses og/eller synges)

4. Retningslinjer for menighetens årsplan for hovedgudstjenester fastsettes i Lokal grunnordning, med utgangspunkt i biskopens foreliggende forordning. Det bestemmes her

- med *hvilken frekvens* de ulike typer for hovedgudstjenesten skal feires
- *i hvilken kirke*
- *på hvilket tidspunkt*

Sokneprest leder arbeidet med å utarbeide års- eller halvårsplan. Planen sendes menighetsrådet til orientering.

5. I Lokal grunnordning gjøres vedtak vedrørende dåp i hovedgudstjenesten:

- frekvens av dåp i hovedgudstjenester
- eventuelle bestemmelser av antall dåpsbarn/dåpskandidater i en og samme gudstjeneste
- dåpens plassering i gudstjenestens struktur

6. I Lokal grunnordning gjøres vedtak om praktiske forhold:

- bruken av kirkerommet før, under og etter gudstjenesten
- bruk av medliturger og andre medvirkende
- eventuell bruk av liturgiske klær for ikke – vigslende medliturger
- bruk av prosesjoner, prosesjonskors, prosesjonslys

- retningslinjer vedrørende privat fotografering / videoopptak under gudstjenestens forløp, jf B 8 om godkjenning for offentlige opptak
- andre faste rutiner ut fra lokalt særpreg og behov

D Avgjørelsesmyndighet

1. Menighetsrådet vedtar Lokal grunnordning og sender den til biskopen for godkjenning.

Dersom menighetsrådet fastsetter gudstjenester i Lokal grunnordning utover de forordnede gudstjenester, må eventuelle økonomiske forpliktelser klareres med vedkommende myndighet (stat eller kommune).

2. Liturgen har det overordnede ansvaret for forberedelse og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste. Uenighet om forhold ved en enkelt gudstjeneste avgjøres av liturgen innenfor rammen av Ordning for hovedgudstjenesten og den lokale grunnordning.

Liturgens oppgaver er regulert i Tjenesteordning for menighetsprester.

Kirkemusikerens oppgaver reguleres av arbeidsbeskrivelse tilhørende stillingen. Kantors oppgaver reguleres av arbeidsbeskrivelse og tjenesteordning for kantor.

Gudstjenestelige funksjoner for kateket og diakon reguleres av de retningslinjer som er utarbeidet for dette.

Liturg avgjør valg av:

- inngangsord
- løftesord etter syndsbejennelse
- annen predikant enn liturgen selv
- prekenform
- nattverdbønn

De medliturger som er medhjelper ved utdeling av nattverd må ha oppnådd religiøs myndighetsalder og være anbefalt av menighetsrådet. Anbefalingen sendes soknepresten som er godkjenningsmyndighet. Sokneprest utsteder en skriftlig godkjenning. Om sokneprest ikke vil godkjenne, kan menighetsrådet eventuelt anke til prostens.

3. *Prest og kirkemusiker* er gjensidig forpliktet til drøfting av spørsmål som griper inn i den andres ansvar – og fagområde. Felles planlegging av menighetens gudstjenester skal tillegges stor vekt. Liturgen skal godkjenne alle tekster og andre innslag som skal brukes i gudstjenesten. Kirkemusiker skal godkjenne de musikalske uttrykk.

4. Kirkerådet kan gi nærmere presiseringer av Alminnelige bestemmelser. Kirkerådet fatter vedtak om Liturgiske forsøkssaker.